

Försvarsutskottets yttrande 2024/25:FöU2y

Sveriges genomförande av Agenda 2030

Till finansutskottet

Finansutskottet beslutade den 12 december 2024 att ge försvarsutskottet och övriga utskott tillfälle att yttra sig över skrivelse 2024/25:66 Sveriges genomförande av Agenda 2030 och de följdmotioner som väckts med anledning av skrivelsen.

Försvarsutskottet begränsar sitt yttrande till de delar av skrivelsen samt motionerna 2024/25:3300 (S) och 2024/25:3299 (V) yrkande 11 som rör utskottets beredningsområde.

Utskottet föreslår att finansutskottet lägger skrivelsen till handlingarna och avstyrker motionsyrkandena.

I yttrandet finns två avvikande meningar (S, V) och ett särskilt yttrande (MP).

Utskottets överväganden

Skrivelsen

I skrivelsen redogörs för regeringens samlade arbete med att genomföra Agenda 2030 och de globala mål för hållbar utveckling som FN:s generalförsamling antog i september 2015. Regeringen redovisar hur arbetet har fortskridit sedan den senaste skrivelsen som regeringen överlämnade 2022 (skr. 2021/22:247). För varje mål presenteras bl.a. en övergripande sammanfattning av måluppfyllelsen. Vidare ger skrivelsen en överblick över det arbete som bedrivs med bäring på samstämmighet mellan olika politikområden.

I skrivelsen konstaterar regeringen att Sverige har goda förutsättningar att nå agendans mål. Regeringen uppger att den har tagit initiativ till ett flertal satsningar som tar Sverige närmare målens uppfyllande både på nationell och på global nivå. Samtidigt redovisas att Sverige fortfarande har utmaningar kopplade till agendans genomförande, och regeringen anför att den arbetar med att lösa dessa utmaningar för att ta Sverige närmare agendans mål.

Motionerna

I kommittémotion 2024/25:3300 av Mikael Damberg m.fl. (S) framhålls betydelsen av livsmedelsförsörjningen för att nå agendans mål 2 Ingen hunger. Motionärerna anför att regeringen inte ger tillräckliga resurser till livsmedelsstrategin vilket försvårar arbetet med att säkra svensk livsmedelsförsörjning. Vidare anser motionärerna att regeringen inte gör tillräckligt för att trygga livsmedelsberedskapen i hela landet. Därför föreslår motionärerna att regeringen återkommer med ett förtydligande av hur den har tänkt säkerställa en tillräcklig livsmedelsberedskap i hela landet, och inte bara i södra Sverige.

I kommittémotion 2024/25:3299 av Ida Gabrielsson m.fl. (V) yrkande 11 föreslår motionärerna att regeringen återkommer till riksdagen med en samstämmig politik för en hållbar nationell utveckling som synliggör målkonflikter med en negativ påverkan på genomförandet av Agenda 2030. Motionärerna anser att det alltjämt finns stora målkonflikter och hinder för en kraftfull utvecklingspolitik och lyfter som exempel svenska exportsatsningar riktade till diktaturer och den otillräckliga lagstiftningen för att begränsa vapenexporten till diktaturer.

Utskottets ställningstagande

Inledningsvis vill utskottet framhålla att arbetet för att nå de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030 är angeläget. Som regeringen konstaterar har den globala händelseutvecklingen med bl.a. krig och konflikter, demokratisk tillbakagång, klimatförändringar och otrygg livsmedelsförsörjning lett till

bakslag i det globala genomförandet av Agenda 2030, och nu krävs det en kraftsamling. Utskottet instämmer med regeringen i att Sverige har goda förutsättningar för att genomföra agendans mål nationellt och att Sverige genom utrikes-, bistånds- och handelspolitiken också bidrar aktivt till verksamhet som syftar till att möjliggöra det globala genomförandet.

Utskottet vill särskilt framhålla Sveriges omfattande, mångsidiga och långsiktiga stöd till Ukraina som svar på Rysslands fullskaliga invasion. Besluten om stöd, som omfattat bl.a. 17 militära stödpaket och antagandet av en flerårig ekonomisk ram för det fortsatta militära stödet på 75 miljarder kronor för perioden 2024–2026 samt stort humanitärt stöd, har fattats med bred politisk enighet. Genom stödet verkar Sverige för en rättvis fred, främjar säkerhet såväl i närområdet som globalt samt bidrar till att stå upp för den regelbaserade världsordningen och FN-stadgan.

Liksom regeringen anser utskottet att Sveriges förmåga att hantera höjd beredskap och ytterst krig behöver stärkas på bred front och att en viktig del i det arbetet är att stärka det civila försvaret, bl.a. försörjningsberedskapen, där livsmedelsförsörjningen är en viktig del.

Utskottet instämmer med regeringen i att tillräcklig tillgång till livsmedel och dricksvatten är en grundförutsättning för människors liv och hälsa samt för ett fungerande samhälle. Utskottet har därför vid flera tillfällen framhållit vikten av att Sverige kan säkerställa försörjningen av viktiga varor och tjänster, inklusive livsmedel och dricksvatten, i händelse av krig eller kris, senast i samband med att riksdagen i december 2024 fattade det nu gällande totalförsvarsbeslutet för perioden 2025–2030 (prop. 2024/25:34, bet. 2024/25:FöU2, rskr. 2024/25:114). Utskottet anförde bl.a. att en fungerande försörjningsberedskap bidrar till befolkningens överlevnad, till att upprätthålla de viktigaste samhällsfunktionerna och till det militära försvarets förmåga att lösa sina uppgifter. I samband med beslutet tillstyrkte utskottet regeringens förslag om att ett mål för det civila försvaret ska vara att säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna, vilket förutsätter att bl.a. försörjningen av nödvändiga varor och tjänster tryggas.

Utskottet vidhåller sina slutsatser och kan konstatera att totalförsvarsbeslutet innebär att regeringens inriktning är att fortsätta att stärka förmågan inom det civila försvaret, att öka takten i utvecklingen och att prioritera de åtgärder som snabbt ger störst effekt och därmed höjd förmåga inom de viktigaste samhällsfunktionerna. Utskottet konstaterar också att det nu tillförs betydande medel till myndigheternas arbete för att bygga upp livsmedelsberedskapen och till åtgärder för att säkerställa tillgången till dricksvatten (prop. 2024/25:1, utg.omr. 23, bet. 2024/25:MUJ2, rskr. 2024/25:105). Inom utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap tillförs anslaget 1:9 Totalförsvarets forskningsinstitut 4 miljoner kronor fr.o.m. 2025 för återuppbyggnaden av en livsmedelsberedskap i syfte att stärka totalförsvaret (prop. 2024/25:1, utg.omr. 6, bet. 2024/25:FöU1, rskr. 2024/25:79).

Utskottet konstaterar att det sedan 2017 finns en beslutad nationell livsmedelsstrategi med det övergripande målet att vara en konkurrenskraftig

livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning samt bidra till hållbar utveckling i hela landet (prop. 2016/17:104, bet. 2016/17:MJU23, rskr. 2016/17:338). Utskottet ser det som en bra grund men välkomnar regeringens arbete med att vidareutveckla strategin, även kallat Livsmedelsstrategin 2.0, för att bättre möta de senaste årens stora omvärldsförändringar. I budgetbudgetpropositionen för 2025 redovisar regeringen att arbetet med Livsmedelsstrategin 2.0 har fortsatt och att man har analyserat och vidareutvecklat över 1 000 förslag för att få effektiva och ändamålsenliga åtgärder som leder till stärkt konkurrenskraft, bättre lönsamhet och därmed ökad livsmedelsproduktion i Sverige. Utskottet noterar även att anslaget 1:15 Konkurrenskraftig livsmedelssektor ökas fr.o.m. 2025 för att nå målen i den nu gällande strategin (prop. 2024/25:1, utg.omr. 23, bet. 2024/25:MJU2, rskr. 2024/25:105).

Utskottet välkomnar vidare att regeringen under våren 2024 remitterade förslag från betänkandet Livsmedelsberedskap för en ny tid (SOU 2024:8). Betänkandet innehåller förslag och bedömningar om bl.a. egenberedskap, kommunernas ansvar, beredskapslagring, främjande av inhemsk produktion av insatsvaror samt investeringsstöd. I betänkandet föreslås också ett mål för livsmedelsberedskapen. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet. Frågan om försörjningsberedskap är alltså prioriterad av utskottet, som avser att fortsätta att följa regeringens arbete och vidare hantering.

En utgångspunkt i det riksdagsbundna målet för Agenda 2030 är att det krävs en samstämmig politik för hållbar utveckling, både nationellt och internationellt. Det är viktigt att mål- och intressekonflikter synliggörs och hanteras. Utskottet noterar att regeringen har vidtagit åtgärder som syftar till samstämmighet mellan olika politikområden, t.ex. strategin för Sveriges utrikeshandel, investeringar och globala konkurrenskraft.

Utskottet har tidigare framhållit att exportstödjande verksamhet bör utgå från en försvars- och säkerhetspolitisk helhetsbedömning, som inbegriper konsekvenserna för Försvarsmakten, samt att verksamheten ska främja en kostnadseffektiv materielförsörjning och därmed bidra till Försvarsmaktens operativa förmåga (se bl.a. yttr. 2017/18:FöU5y).

I betänkande 2022/23:FöU6 konstaterade utskottet att företag såväl i Sverige som i utlandet har en mycket central roll för det svenska militära försvaret, som i hög grad är beroende av varor och tjänster som tillhandahålls av näringslivet, både nationellt och internationellt. Att svenska försvarsföretag över lag bedöms ha ett stort exportberoende och att deras konkurrenskraft i hög grad kan vara beroende av deras marknadstillträde internationellt lyftes fram av Materielförsörjningsutredningen (SOU 2022:24).

I samband med det nu gällande totalförsvarsbeslutet delade utskottet regeringens bedömning att inriktningen för materielförsörjningen ska vara att tillgodose det militära försvarets behov av materiel och materielrelaterade tjänster i fred, kris och krig, såväl i dag som i framtiden (prop. 2024/25:34, bet. 2024/25:FöU2). Det försämrade säkerhetspolitiska omvärldsläget ställer

nya krav på materielförsörjningen, och utskottet understryker behovet av åtgärder som syftar till att skapa förutsättningar för en robust och uthållig materielförsörjning, såväl nationellt som inom ramen för etablerade och tillkommande försvarssamarbeten. Med de ömsesidiga beroenden och den komplexitet som råder anser utskottet att frågor om materielförsörjning så långt det är möjligt bör ses som en sammanhållen helhet.

I propositionen understryker regeringen vidare att Sverige aktivt bör främja försvarsexporten, samtidigt som vi strävar efter att öppna för nya exportmöjligheter och partnerskap inom Nato. Exporten av försvarsmateriel är en viktig del av den svenska försvars- och säkerhetspolitiken. Ett effektivt och samordnat statligt exportstöd gynnar både Sveriges säkerhet och näringslivet och är därför ett viktigt medel för att uppnå målen i en kommande försvarsindustristrategi. Regeringen anför också att exportstödet och främjandet inom försvarsområdet både ska återspegla och stärka Sveriges utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska intressen. Utskottet delar den bedömningen och anser att dessa aspekter behöver beaktas i frågor om att skärpa exportkontrollen gentemot icke-demokratiska stater. Utskottet noterar att 2023 års krigsmaterielutredning har lämnat sitt betänkande Ett modernt och anpassat regelverk för krigsmateriel (SOU 2024:77) i vilket föreslås flera ändringar i lagstiftningen om tillverkning, tillhandahållande och utförsel av krigsmateriel. Utredningens förslag bereds vidare inom Regeringskansliet. Beredningen av den aktuella skrivelsen bör inte föregripa det arbetet.

Med hänvisning till det som redovisats ovan anser försvarsutskottet att finansutskottet bör lägga skrivelsen till handlingarna och avstyrka motionerna 2024/25:3300 (S) och 2024/25:3299 (V) yrkande 11 i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Stockholm den 30 januari 2025

På försvarsutskottets vägnar

Peter Hultqvist

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Peter Hultqvist (S), Matheus Enholm (SD), Helén Pettersson (S), Björn Söder (SD), Johan Andersson (S), Helena Bouveng (M), Heléne Björklund (S), Anna Starbrink (L), Alexandra Anstrell (M), Hanna Gunnarsson (V), Mikael Oscarsson (KD), Mikael Larsson (C), Lars Püss (M), Emma Berginger (MP)*, Markus Selin (S), Camilla Brunsberg (M) och Carl Nordblom (M).

* Avstår från ställningstagande, se särskilt yttrande.

Avvikande meningar

1. Sveriges genomförande av Agenda 2030 (S)

Peter Hultqvist (S), Helén Pettersson (S), Johan Andersson (S), Heléne Björklund (S) och Markus Selin (S) anför:

Vi delar regeringens bedömning att Sverige har en hög standard inom livsmedelsproduktion, även om produktionen minskar inom exempelvis mejerisektorn. Något som inte nämns i skrivelsen är regeringens brist på tillräckliga resurser till Livsmedelsstrategin, vilket försvårar arbetet med att säkra svensk livsmedelsförsörjning. Det har nu gått mer än två år sedan regeringen tillträdde, men vi har fortfarande inte fått ta del av den utlovade Livsmedelsstrategin 2.0. I skrivelsen lyfter regeringen inte heller några åtgärder för att trygga livsmedelsberedskapen i hela landet. Livsmedelsförsörjningen i norra Sverige är idag otillräcklig. Livsmedelsverket har till och med larmat om att boende i norra Sverige kan tvingas att evakuera sina hem vid en eventuell kris. Det visar vikten av särskilda satsningar för att stärka jordbruket i Norrland. Vi socialdemokrater har därför föreslagit en höjning av stödet till mjölkbönder i norra Sverige med 60 miljoner kronor i förhållande till regeringens budget. Vi anser att regeringen inte gör tillräckligt för att trygga livsmedelsberedskapen i hela landet.

Vi föreslår därför att regeringen återkommer med ett förtydligande kring hur den har tänkt säkerställa en tillräcklig livsmedelsberedskap i hela landet, och inte bara i södra Sverige. Därmed anser vi att finansutskottet bör tillstyrka motion 2024/25:3300 av Mikael Damberg m.fl. (S) i denna del.

2. Sveriges genomförande av Agenda 2030 (V)

Hanna Gunnarsson (V) anför:

Det finns alltså stora målkonflikter och hinder för en kraftfull utvecklingspolitik. Jag menar att ingen regering hittills har lyckats med att presentera konkreta förslag på hur de ska hanteras. Här kan bl.a. vapenexporten nämnas. Under innevarande mandatperiod har regeringen till och med tagit eller aviserat politiska beslut som går rakt emot målen i Sveriges politik för global utveckling. Exempel på det är exportsatsningar riktade till diktaturer och den otillräckliga lagstiftningen för att begränsa vapenexporten till diktaturer.

Jag anser därför att regeringen bör återkomma till riksdagen med en samstämmig politik för en hållbar nationell utveckling som synliggör målkonflikter med en negativ påverkan på genomförandet av Agenda 2030, t.ex. vad gäller vapenexporten, i syfte att förhindra dessa. Därmed anser jag att finansutskottet bör tillstyrka motion 2024/25:3299 av Ida Gabrielsson m.fl. (V) yrkande 11 i denna del.

Särskilt yttrande

Sveriges genomförande av Agenda 2030 (MP)

Emma Berginger (MP) anför:

Miljöpartiet har i sin följdmotion riktat skarp kritik mot regeringens bristfälliga rapportering och arbete med att uppnå de globala målen. Jag kan därför inte ställa mig bakom majoritetens yttrande och eftersom försvarsutskottet inte behandlar något yrkande i vår motion väljer jag att avstå från ställningstagande. Jag lägger i stället fram detta särskilda yttrande i vilket jag utvecklar min ståndpunkt på olika delar av genomförandet av Agenda 2030.

Världen är långt ifrån att uppnå de globala målen i Agenda 2030. Det är oroväckande att regeringen inte har några visioner eller idéer om hur de vill driva Agenda 2030 framåt. Myndigheter har en självklar del i arbetet och det räcker inte med att skriva att de kan använda sig av Agenda 2030 som ett verktyg och att dessutom ta bort Agenda 2030 som utgångspunkt i flera regleringsbrev. Regeringen måste ta fram en handlingsplan för hur den ska arbeta med att uppnå de globala målen både nationellt och internationellt.

Jag vill understryka att mitt parti ser det som viktigt att hållbar utveckling i linje med målen i Agenda 2030 också präglar framtiden för Sveriges totalförsvar och krisberedskap.

Försvar och klimat

Det 13:e målet i Agenda 2030 handlar om att vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och deras konsekvenser. Klimatomställningen berör hela samhället och Försvarsmakten kan således inte stå utanför denna omställning. Det handlar både om att försvaret ska bidra till minskade utsläpp och om att försvaret ska kunna fungera i ett samhälle som har ställt om. För att bli kvitt vårt beroende av fossila bränslen behöver vi satsa massivt på förnybar energi och elektrifiera stora delar av våra samhällen. Därför krävs det planering för att exempelvis Försvarsmaktens fordon ska kunna fungera som en del av totalförsvaret i framtidens energi- och bränslesystem som baseras på el och förnybara bränslen.

Att totalförsvaret behöver växa och att Försvarsmaktens olika verksamheter behöver utökas får inte gå utöver dricksvattenförsörjningen, livsmedelsproduktionen eller miljön. Jag menar att Försvarsmakten i större utsträckning behöver ta hänsyn till hur myndigheten kan bedriva sin verksamhet utan att riskera att påverka livsnödvändiga resurser och värden på ett negativt sätt. Försvaret får inte hota det vi behöver skydda.

Klimatförändringarna sker nu. Sverige som land behöver bli mer motståndskraftigt. Jag anser att klimatanpassning och krishantering vid klimatförändringar behöver bli en mycket mer integrerad del i Sveriges säkerhets- och försvarspolitiska bedömningar.

Försörjningsförmåga och beredskap

Mitt parti har varit kritiskt till att tre riksdagsbundna mål för det civila försvaret ströks i det senaste totalförsvarsbeslutet. Det handlar om mål om att

- upprätthålla nödvändig försörjning
- bidra till att stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fredstid
- med tillgängliga resurser bidra till förmågan att delta i internationella fredsfrämjande och humanitära insatser.

Alla dessa tre mål har bärighet på Sveriges förmåga att bidra till att uppnå målsättningarna i Agenda 2030.

Att upprätthålla nödvändig försörjning är en viktig uppgift för det civila försvaret. Det handlar om såväl livsmedel och dricksvatten för befolkningen som tillgång på drivmedel, sjukvårdsmateriel, reservdelar m.m. Även om denna uppgift skulle kunna räknas in i målet om att säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna har man tidigare bedömt det som viktigt att peka ut denna uppgift som ett eget mål. Jag menar att upprätthållandet av nödvändig försörjning är en viktig förutsättning för att andra samhällsfunktioner ska kunna säkerställas.

För att öka försörjningsförmågan är det avgörande att svenskt jordbruk kan fungera utan import av drivmedel och andra insatsvaror. Ett ekologiskt jordbruk bedrivs utan konstgödsel och växtskyddsmedel i form av kemiska bekämpningsmedel. Därmed är detta lantbruk mer robust än konventionellt jordbruk när det gäller beroende av dessa insatsvaror. Det har också fördelar utifrån ett biologiskt mångfaldsperspektiv.